

Pracovní skupina pro

MÉDIA

Během prvního pololetí 2020 fungování médií ovlivnila nejen pandemie koronaviru. Došlo ke zvolení nových a problematických členů Rady ČT a k obecnému zhoršení ve fungování mediálních rad. Zejména fungování Rady ČTK je ohrožováno chováním některých jejích členů. Důležitým tématem období se staly dezinformace a snahy zabránit jejich šíření. Facebook spolupracuje na ověřování zpráv s agenturou AFP a nový spolek NELEŽ pomáhá firmám vyhýbat se publikování reklamy na dezinformačních webech. Zástupci veřejnoprávních a státních institucí začali ve větší míře poskytovat informace jen jimi zvoleným médiím. Mluvčí ČRo neodpovídá na dotazy některých novinářů a vláda ČR omezila přístup médií na tiskové konference. Koronavirus urychlil trendy na mediálním trhu; klesly prodeje tištěných médií a zvýšila se sledovanost online zpravodajství. Byl spuštěn nový zpravodajský kanál CNN Prima News a skupina PPF Petra Kellnera koupila společnost CME včetně televize Nova.

Za Fórum expertů

Tomáš **Urban**

Oldřich **Vágner**

Irena **Reifová**

1) Události (včetně legislativních změn), které se týkají sledované oblasti a jsou z hlediska jejího fungování zásadní

Hlavní událostí v oblasti médií za první polovinu roku 2020 byla pandemie COVID-19, která měla na média rozsáhlé a rozmanité dopady. S pandemií částečně souvisí i téma dezinformací, které bylo ve sledovaném období aktuální například vzhledem ke spolupráci Facebooku a AFP v boji proti fake news. Členové Pracovní skupiny též upozorňují na zhoršující se fungování rad veřejnoprávních médií a na vývoj na mediálním trhu, kam spadá spuštění CNN Prima News a prodej společnosti CME (TV Nova a další) skupině PPF Petra Kellnera.

Během pandemie se důležitým tématem staly dezinformace. Snahou omezit jejich šíření se zabývají iniciativy na globální i české úrovni. Facebook na ověřování pravdivosti zpráv spolupracuje s tiskovou agenturou AFP a zahájil program ověřování zpráv i v České republice [1]. Dle expertů tým Facebook uznává, že přebírá roli média. Potenciální hrozbou tohoto přístupu je vstup na tenkou hranici mezi odstraňováním dezinformací a omezováním svobody slova. Členové Pracovní skupiny také upozorňují, že lze očekávat jen velmi nízkou míru zachycení fake news vzhledem k množství sdíleného obsahu a kapacitám fact-checkingové práce. Zároveň ale role AFP v této spolupráci může být inspirací pro ČTK, která by se mohla aktivněji zapojit do vyvracení dezinformací.

S cílem vyvracet dezinformace také v únoru letošního roku v Česku vznikl spolek NELEŽ, který zadavatelům reklamy pomáhá neinzerovat na dezinformačních webech. Členové Pracovní skupiny vítají široké zapojení firem jako T-Mobile, Česká spořitelna nebo HBO, komunikačních agentur i neziskových organizací (viz <https://www.nelez.cz/>).

V oblasti veřejnoprávních médií členové Pracovní skupiny upozorňují na zhoršující se poměry v mediálních radách. Dochází k ohrožení neutrality rad:

Poslanci, kteří volí radní do mediálních rad veřejnoprávních institucí, i samotní radní se pravděpodobně dostávají do střetu se zákonem o České televizi a Českém rozhlasu. Ten požaduje, aby členové rad nezastávali žádnou funkci v politických stranách a hnutích, občanských iniciativách a společenských organizacích a aby nepůsobili v jejich prospěch. Do rady jsou přitom opakovaně voleni lidé, kteří nedávno veřejně vyjádřili podporu konkrétní stranám (jako radní ČT Luboš Xaver Veselý vůči Trikolóře) nebo za ně kandidují (radní ČRo Vítězslav Jandák na kandidátce ANO nebo radní ČTK Petr Žantovský za SPD do říjnových senátních voleb). (Tomáš Urban)

Dle členů Pracovní skupiny tento vývoj podryvá důvěryhodnost veřejnoprávních médií a působí jako součást strategie, jak rozrušit kontrolní instituce demokratického právního státu. Hlavním problémem rad je přitom jejich personální složení. Například člen Rady ČTK Pavel Foltán se odmítal dostavit na jednání rady prostřednictvím videokonference a z červencového jednání předčasně odešel po tom, co se zhruba půl hodiny hádal se všemi přítomnými radními [2]. Experti přitom jeho jednání označili za nedůstojné a přemrštěné gesto s cílem vyvolat konflikt, jež s vlastní činností rady nesouvisí. Jeho kolega, člen Rady ČTK Petr Žantovský, pro změnu čelí závažným obviněním, že získal nepoctivě docenturu na bratislavské soukromé Panevropské univerzitě [3]. Situace v ostatních radách není o moc lepší. Do Rady ČT byli v květnu zvoleni moderátor Lubomír Xaver Veselý, ekonomka Hana Lipovská a novinář Pavel Matocha [4]. Xaver Veselý se poté v srpnu vyfotil na nacionalistickém srazu s předsedou krajně pravicové DSSS Tomášem

Vandasem, přestože by se jako člen Rady ČT a moderátor ČRo neměl podílet na propagaci politických kandidátů [5]. Hana Lipovská zase v minulosti veřejně zpochybňovala smysl veřejnoprávních médií [6].

V průběhu pandemie byl problematický též přístup orgánů veřejné správy ke zveřejňování informací. Šéf Ústavu zdravotnických informací a statistiky Ladislav Dušek dlouhodobě odmítá zpřístupnit anonymizovaná data ze zdravotnického informačního systému veřejnosti a zejména tedy i vědcům. Za kritiku tohoto problému byl dokonce Daniel Münich, poradce Ústředního krizového štábu, v dubnu vykázan Romanem Prymulou z jednání [7]. Mluvčí Českého rozhlasu přestal odpovídat na dotazy novinářům serveru HlídacíPes ohledně chování Xavera Veselého [8] a nevybíravě napadl novináře webu HlídacíPes na Twitteru [15]. Vláda ČR mezitím omezila vstup na tiskové konference jen pro 5 médií [9]. Toto rozhodnutí padlo po tom, co premiér opakovaně čelil kritickým dotazům ohledně předchozích kroků vlády. Dle členů Pracovní skupiny dochází ke zneužívání preventivně zdravotních argumentů k omezování kontrolní role médií.

Pandemie koronaviru se dotkla i mediálního trhu. Vedla ke změnám v konzumaci médií, které měly ekonomické dopady a ovlivnily sledovanost jednotlivých médií. Prvním trendem byl výrazný propad prodeje tištěných periodik. V dubnu 2020 se meziročně prodalo o 20,5 % celostátních tištěných novin méně [10]. Došlo také k ukončení vydávání některých periodik, například přílohy Hospodářských novin EGO! [11], nebo ke snížení periodicity časopisu Týden, který se nově bude vydávat jednou měsíčně [12]. Došlo k výraznému snížení příjmů z inzerce a z prodeje tištěných periodik. Naopak velký nárůst zaznamenala sledovanost veřejnoprávních médií a televizního zpravodajství.

Ve sledovaném období zahájil vysílání zpravodajský kanál CNN Prima News, který však zatím neuspěl jako konkurent ve sledovanosti ČT24:

„Jeho start si u obrazovek nenechalo ujít 83 tisíc diváků starších patnácti let, tedy asi 2,3 % lidí se zapnutou televizí. Kanál ale postupem času diváky spíš ztrácí. Podíl průměrné denní sledovanost se v prvních týdnech poklesl na 0,6 %, v polovině července pak na 0,3 %.“ (Tomáš Urban)

Dle členů Pracovní skupiny je škoda, že se CNN Prima News vzhledem k těmto výsledkům přeorientovává na zábavnou formu zpravodajství (tzv. infotainment), protože nedostatek konkurence v segmentu vede k absenci potřeby se zlepšovat.

K vývoji docházelo též v případě převzetí společnosti CME, která provozuje televizní stanice v pěti zemích, skupinou PPF Petra Kellnera.

Vstupem investiční skupiny PPF do TV NOVA získává Petr Kellner další nástroj, jímž může potenciálně prosazovat svoje zájmy – TV Nova je nejsilnější českou televizní stanicí, která přímo soutěží s ČT o pozornost diváků. Obecně se tedy prohlubuje propojenost českých médií s českým byznysem a domácími politickými zájmy a zvyšuje se riziko ovlivňování obsahů médií vlastníky.

(ze Zprávy Pracovní skupiny pro média za 2. pololetí 2019)

Akcionáři společnosti CME v únoru 2020 schválili nabídku na převzetí skupinou PPF. Převzetí je nicméně podmíněno schválením Evropskou komisí. Kladné rozhodnutí v této věci bylo vydáno po konci sledovaného období, na začátku října 2020. Dokončení transakce lze tedy očekávat v nejbližší době [13].

2) Případné zásahy do sledované oblasti, které by mohly ohrozit základní demokratické a právní principy či jinou součást ústavního pořádku ČR

Z uvedených událostí členové Pracovní skupiny považují za významně ohrožující zásah zejména volbu a fungování veřejnoprávních mediálních rad, nepřístupnost dat o COVIDu a komunikaci pouze s vybranými médii.

V případě veřejnoprávních médií členové Pracovní skupiny varují před polským nebo maďarským scénářem:

„U nás tam ještě nejsme, veřejnoprávní média si v České republice dlouhodobě udržují vysokou míru důvěryhodnosti a na jakýkoli náznak zásahu do jejich nezávislosti česká veřejnost reaguje poměrně citlivě. Ovšem Maďarsko i Polsko ukazují, že stačí tento kruh důvěry někde narušit a roztočí se spirála: jakmile se politikům jednou podaří ovlivňovat dění v médiích veřejné služby, přirozeně se začne snižovat důvěryhodnost tohoto média v očích veřejnosti, v důsledku toho je veřejnost méně ochotna se za veřejnoprávní média postavit, což jen urychluje proces získávání politické kontroly nad jejich fungováním.“ (Oldřich Vágner)

Situace tedy v tuto chvíli není s Maďarskem a Polskem srovnatelná, ale pokud by veřejnoprávní média ztratila důvěru většinové populace, může ke zhoršení dojít rychle.

Nepřístupnost kompletních dat o COVID-19 podryvá důvěru v ta data, k jejichž zveřejňování naopak dochází, a vzbuzuje pochybnosti o vědecké podloženosti přijímaných opatření. Experti k tomu dodávají, že zveřejňování zdravotnických dat v anonymizované podobě je v zahraniční běžnou praxí.

Výběrový přístup k médiím je dlouhodobě známý u mluvčího Hradu Jiřího Ovčáčka. Růst počtu zástupců státních a veřejnoprávních institucí, kteří zaujímají podobný přístup, ohrožuje fungování médií jako demokratického kontrolního mechanismu. Za problematickou členové Pracovní skupiny považují zejména komunikaci mluvčího Českého rozhlasu Jiřího Hošny a omezení vstupu na tiskové konference Vlády. V této oblasti experti doporučují sledovat, jak se Úřad pro ochranu osobních údajů zhostí své nové role odvolacího orgánu k žádostem o přístup k informacím. ÚOOÚ v červenci rozhodl o nezákonnosti rozhodnutí Vratislava Mynáře, který odmítl odvolání žadatelů o informace, kterým dříve Hrad nechtěl poskytnout zápisy ze schůzek prezidenta Zemana se zesnulým předsedou Senátu Jaroslavem Kuberou. Mynář si dle ÚOOÚ přisvojil pravomoc, kterou nemá, protože není nadřízeným orgánem a měl odvolání předat ÚOOÚ [14].

3) Trendy a predikce v rámci sledované oblasti

Ve sledovaném období je potřeba rozlišit události, které souvisí s pandemií koronaviru, a dlouhodobější vývoj. Členové pracovní skupiny považují za klíčové trendy negativní vývoj v mediálních radách, větší pozornost problému dezinformací a změny ve struktuře mediálního trhu.

V případě mediálních rad dochází k dlouhodobému zhoršování, které sledovanému období předcházelo, ale které během něj zintenzivnilo. V tuto chvíli členové Pracovní skupiny považují rady za převážně neschopné jednání. Někteří radní pomocí vyvolávání sporů a svými záměrnými exhibicemi blokují funkčnost rad. V tuto chvíli se podle expertů sice rady zatím nedopouštějí jednání, které by nebylo v souladu s jejich účelem, ale už nyní zůstávají pasivní vůči reálným hrozbám pro objektivitu médií.

S tím souvisí dezinformace. Dle členů Pracovní skupiny se staly během pandemie viditelnějším problémem, který relevantní subjekty, jako je Facebook nebo internetoví inzerenti, nemohou brát na lehkou váhu. Vývoj v blokování fake news je zatím nicméně nedostatečný a nemá široký dosah. Členové Pracovní skupiny by rádi viděli například spolupráci ČTK na ověřování pravdivosti zpráv. Také upozorňují na potřebu zachování tenké rovnováhy mezi omezováním svobody slova a potíráním dezinformací na sociálních sítích.

Na mediálním trhu pandemie zejména urychlila již existující vývoj. Došlo k poklesu prodejů tištěných médií, ale naopak internetová média zaznamenala nárůst čtenářů. Stejně tak tištěná a venkovní reklama ustoupila reklamám na sociálních sítích. To odpovídá dlouhodobým trendům. Naopak dočasné by mohlo být zhoršení finanční situace médií, ke kterému došlo, protože zvýšená čtenost online zpravodajství nedokázala vykompenzovat ztrátu příjmů z inzerce. Dlouhodobě by pokračování této situace bylo dle expertů neudržitelné.

4) Příležitosti ke zlepšení. Příklady dobré praxe v zahraničí, kterými bychom se mohli inspirovat. Doporučení (zejména legislativní či exekutivní povahy) ke zlepšení fungování dané oblasti.

Do budoucna členové Pracovní skupiny apelují zejména na lepší fungování rad veřejnoprávních médií. Jejich hlavním problémem je personální složení, a proto by bylo vhodné akcentovat u voleb nových radních především expertízu před osobními hodnotami. Mediální rady by měly být tvořeny odborníky, čehož je možné dosáhnout různými způsoby. Členové Pracovní skupiny vyzývají k tomu, aby poslanci volili eticky. Navrhují také zapojení Senátu do volby členů rad. V současnosti, vzhledem k tomu, že zákony obsahující úpravu mediálních rad byly přijaty před existencí Senátu, volí radní pouze poslanci. Rozšíření procesu volby na obě komory by vzhledem k tradičně odlišnému politickému složení komor Parlamentu mohlo vést k volbě všestranně přijatelnějších kandidátů. Pomoci by mohly i další kroky, například nezávislost rozpočtu mediálních rad nebo odborné zkoušky pro kandidáty.

Členové Pracovní skupiny vnímají příležitost ke zlepšení též ve financování médií. V tomto ohledu by uvítali plán na státní pomoc médiím zasaženým opatřeními proti šíření koronaviru a zvýšení koncesionářských poplatků, jejichž výše je dlouhodobě neudržitelná.

5) Jaké body by měly určitě obsahovat volební programy stran pro volby do Poslanecké sněmovny?

Expertí by ve volebních programech rádi viděli zejména závazek podpory nezávislosti veřejnoprávních médií a slib přijetí kroků ke zlepšení fungování mediálních rad. Takovým krokem by mohlo být rozšíření volby radních do obou komor Parlamentu. Pomohl by také závazek dodržovat zákonné požadavky na nezávislost kandidátů. Členové Pracovní skupiny by též uvítali zavedení inflační doložky do výše koncesionářských poplatků.

Vybrané citace členů Pracovní skupiny

„Největší událostí v médiích byly bezpochyby důsledky opatření proti šíření Covid-19. Vedlo k drastickému snížení příjmů z inzerce i ze stánkových prodejů, konci několika titulů, posílení důležitosti hlavně televizního zpravodajství a veřejnoprávních médií a urychlení některých trendů.“ (Tomáš Urban)

"Roste počet zástupců významných státních a veřejnoprávních institucí, kteří k novinářům a médiím přistupují výběrově a odmítají jim odpovídat na otázky. S některými redakcemi komunikuje urážlivě či nekomunikuje vůbec mluvčí prezidenta. K problematické komunikaci pražského hradu a prezidenta přibyl mluvčí Českého rozhlasu Jiří Hošna [...]. Vláda také na začátku koronakrizy omezila vstup na tiskové konference jen pro 5 médií." (Tomáš Urban)

"Při informování o koronavirové pandemii se opět o něco výrazněji ukázalo, nakolik média postrádají nové pojetí vyváženosti, které by bylo vytvořené na míru době neověřených zpráv a emo-zpráv. V době, kdy může díky sociálním sítím veřejně vystupovat a pozornost získávat kdokoli, se ve veřejné sféře vytváří dojem falešné diverzity názorů. Ve skutečnosti to ale není názorové spektrum, protože na jednom jeho konci nejsou relevantní názory opírající se o fakta, ale jen osobní hlediska založená na selektivním vnímání a emocích. V informování o koronaviru tento falešný pól zdánlivého názorového spektra utvořili laikové i lékaři bagatelizující virus. Mnoho z nich dostalo slovo i v seriózních médiích, a to právě s odkazem na nutnost vyváženosti. Ukazuje to ale spíše na nutnost vypracovat nové pojetí vyváženosti, která by postihovala diverzitu jen do té míry, do jaké jsou její póly ověřitelné, a která by zahrnovala proaktivní předběžné ověřování ze strany médií, nejen nabízení mikrofonu každému, kdo říká něco odlišného od toho, co zaznělo včera." (Irena Reifová)

Přehled mediálních výstupů k dané oblasti

[1] Novinky.cz. Konec dezinformací? Facebook spustil v Česku a na Slovensku program prověřování zpráv [online]. 12. 2. 2020. Dostupné z:

<https://www.novinky.cz/internet-a-pc/clanek/konec-dezinformaci-facebook-spustil-v-cesku-a-na-slovensku-program-proverovani-zprav-40313204>

[2] Mediář. Fraška zvaná Rada ČTK: Foltán předčasně odešel [online]. 20. 7. 2020. Dostupné z:

<https://www.mediar.cz/fraska-zvana-rada-ctk-foltan-predcasne-odesel/>

[3] Deník Referendum. K pochybné docentůře Petru Žantovskému pomáhá i Václav Klaus [online]. 30. 3. 2020.

Dostupné z:

<https://denikreferendum.cz/clanek/20100-k-pochybne-docenture-petru-zantovskemu-pomaha-i-vaclav-klaus>

[4] iDnes.cz. Veselý, Lipovská a Matocha v Radě ČT. Poslanec lituje, že dal důvěru vládě [online] 27. 5. 2020. Dostupné z:

https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/volba-clenu-rady-ceske-televize-vesely-lipovska-matocha-douda-holy-klima.A200527_123457_domaci_kop

[5] Deník N. Moderátor Veselý se fotil s extremistou Vandasem, pravidla prý neporušil. Vhodné to ale není, připustil Rozhlas [online]. 17. 8. 2020. Dostupné z:

<https://denikn.cz/420645/moderator-vesely-se-fotil-s-extremistou-vandasem-interni-pravidla-pry-neporusil-vhodne-t-o-ale-neni-pripustil-rozhlas/>

[6] iDnes.cz. Divákům vadí, když moderátor školí hosta, řekla Lipovská v Rozstřelu [online]. 7. 6. 2020. Dostupné z:

https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/rozstrel-hana-lipovska-ekonomka-rada-ceske-televize-volba-kritika.A200603_155756_domaci_pmk#

[7] E15. Nepříjemné otázky budu klást dál, říká Prymulou vykázaný ekonom [online]. 27. 4. 2020. Dostupné z:

<https://www.e15.cz/koronahelpdesk-e15/neprijemne-otazky-budu-klast-dal-rika-prymulou-vykazany-ekonom-1369160>

- [8] HlídacíPes. Němá barikáda Českého rozhlasu: Urážky místo odpovědí mluvčího Hošny [online]. 11. 2. 2020. Dostupné z: <https://hlidacipes.org/nema-barikada-ceskeho-rozhlasu-urazky-misto-odpovedi-mluvciho-hosny/>
- [9] Refresher. Aktualizováno: Vláda omezila vstup na tiskové konference jen pro 5 médií. Jde o omezení svobody slova, ozývá se kritika [online]. 15. 3. 2020. Dostupné z: <https://refresher.cz/81955-Aktualizovano-Vlada-omezila-vstup-na-tiskove-konference-jen-pro-5-medii-Jde-o-omezeni-svobody-slova-ozyva-se-kritika>
- [10] Echo 24. Další ztráty pro vydavatele tištěných médií. Vdubnu opět prodali výrazně méně [online]. 18. 6. 2020. Dostupné z: <https://echo24.cz/a/Sdhfv/dalsi-ztraty-pro-vedavatele-tistenych-medii-v-dubnu-opet-prodali-vyrazne-mene>
- [11] Mediář. Končí magazín Ego! a měsíčník Moderní řízení [online]. 5. 5. 2020. Dostupné z: <https://www.mediar.cz/konci-magazin-ego-a-mesicnik-moderni-rizeni/>
- [12] iDnes.cz. Časopisy Týden a Exkluziv začnou vycházet jen jednou měsíčně [online]. 19. 4. 2020. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/mediahub/casopis-tyden-exkluziv-mesicnik-mesicne-periodicita.A200419_114926_mediahub_cern
- [13] iDnes.cz. Akcionáři CME schválili prodej skupiny firmě PPF Petra Kellnera [online]. 27. 2. 2020. Dostupné z: https://www.idnes.cz/ekonomika/podniky/cme-tv-nova-ppf-media-akvizice.A200227_171825_ekoakcie_rts
- [14] Aktuálně.cz. Mynář odmítá zveřejnit zápisy ze schůzek Zemana s Kuberou Nezákonné, potvrdil úřad [online]. 21. 7. 2020. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/mynar-odmita-zverejnit-zapisy-ze-schuzek-zemana-s-kuberou/r~90570954cb4e11eab0f60cc47ab5f122/>
- [15] https://twitter.com/Jiri_Hosna/status/1219515809170624517

